

ОСВІТНІ, ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

УДК [378.147.091.33-022.27:614.25] : 616-036.82

DOI: 10.31470/2786-6327/2023/3/9-15

Любов Білик

кандидат педагогічних наук, проректор з науково-педагогічної роботи
та післядипломної освіти
Черкаської медичної академії
luba_medcol@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-0054-4628>
(вул. Хрещатик, 215, м. Черкаси, 18000, Україна)

Юрій Шапран

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри біології, методології і методики навчання
Університету Григорія Сковороди в Переяславі
Yrij.shapran@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-4176-7502>
(вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав, Київська обл., 08401, Україна)

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МЕДИЧНИХ ФАХІВЦІВ В АСПЕКТІ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

У статті висвітлена проблема професійної підготовки медичних фахівців із фокусом на фізичну реабілітацію потерпілих. Особлива увага звертається на реабілітацію військовослужбовців, осіб із постковідним синдромом і паліативних пацієнтів. Розглядається професійна підготовка медичних кадрів в умовах трансформації системи охорони здоров'я, а саме в аспекті формування комплексної системи реабілітаційних заходів, запровадження мультидисциплінарного підходу та командної роботи фахівців різного спрямування. Доведено, що розв'язання означеної проблеми сприятиме відновленню повноцінної життєдіяльності індивідуумів відповідно до їх потреб в умовах перебування у довіллі й соціальному середовищі. Встановлено, що в професійній підготовці студентів закладів вищої медичної освіти компетентнісний та системний методологічні підходи є визначальними. Запропоновано впровадження в освітній процес професійної підготовки майбутніх медичних фахівців компетентнісного підходу із метою формування їх фахової компетентності при проведенні реабілітаційних заходів.

Фахову компетентність медика фізичної реабілітації (лікаря, магістра з фізичної терапії та магістра медсестринства) розглянуто в якості високо мотивованої особистості, яка здатна мислити клінічно, володіє уміннями, знаннями та навичками у професійній медичній сфері, спроможна ефективно діяти в умовах нестандартних ситуацій, самостійно приймати рішення та безперервно прагне до професійного саморозвитку. Доведено, що спеціальна компетентність якісно підготовленого та вмотивованого студента-медика передбачає його здатність ефективно визначати проблеми, що пов'язані зі лімітуваннями фізичної, когнітивної, психоемоційної, духовної сфер пацієнтів відповідно до Міжнародної класифікації функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я.

Ключові слова: професійна підготовка, здобувачі вищої медичної освіти, медична реабілітація, мульти дисциплінарна команда, військовослужбовці, паліативні хворі, COVID-2019.

Liubov Bilyk

Vice-rector for Scientific-Pedagogical Work and Postgraduate Education
of the Cherkasy Medical Academy
luba_medcol@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-0054-4628>
(215, Khreshchatyk Str., Cherkasy, Ukraine, 18000)

Yurii Shapran

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of the Department of Biology, Methodology and Teaching Methods
Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav
Yrij.shapran@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-4176-7502>
(30, Sukhomlynsky Str., Pereiaslav, Kyiv region, Ukraine, 08401)

**PROFESSIONAL TRAINING OF MEDICAL SPECIALISTS IN THE ASPECT OF
PHYSICAL REHABILITATION**

The article highlights aspects of professional training of medical specialists with a focus on physical rehabilitation. In particular, special attention is paid to the rehabilitation of military personnel, post-COVID rehabilitation and rehabilitation of palliative patients. Main accents are made on the professional training of medical personnel in the conditions of the transformation of the healthcare system, because the formation of an early and comprehensive system of rehabilitation measures, the introduction of a multidisciplinary approach and teamwork of specialists from different directions will contribute to the restoration of full-fledged life activities in accordance with the wishes and needs of a person in the conditions of the social and cultural environment. It has been proven that high-quality training of medical specialists focused on the aspect of physical rehabilitation will improve the lives of patients/clients and facilitate adaptation to everyday life. It has been established that among the analyzed methodological approaches, competence-based and systemic approaches are decisive in the professional training of students of higher medical education institutions. The necessity of applying a competency-based approach in the training of future specialists, the formation of their professional competence, and key competencies in the implementation of rehabilitation measures has been characterized.

Professional competence of the doctor in the aspect of physical rehabilitation (doctor, master of physical therapy and master of nursing) is considered as a highly motivated individual who is able to think clinically, has skills, knowledge and training in the professional medical field, is able to act effectively in emergency and non-standard situations, make decisions independently, and constantly strives for continuous professional development. The main special competence of a well-prepared and motivated medical student is the ability to identify problems in the physical, cognitive, psycho-emotional, and spiritual spheres, limitations of the patient's occupational participation in accordance with the International Classification of Functioning, limitations of vital activities and health.

Keywords: professional training, medicine students of higher education, medical rehabilitation, multidisciplinary team, military personnel, palliative patients, COVID-19.

Постановка проблеми. Сьогодні в умовах широкомасштабної російської агресії, пандемії COVID-19 та збільшення безвільковних хворих спричиняє необхідність удосконалення процесу підготовки здобувачів освіти галузі знань «Охорона здоров'я» саме в аспекті фізичної реабілітації та паліативної медицини.

Фахівці з реабілітації допомагають пацієнтам/клієнтам жити здоровим й активним життям: фізичні терапевти – досягати й підтримувати максимально можливі рухи тіла, а ерготерапевти – відновлювати навички комфортного перебування у повсякденному житті (What are the Differences Between Occupational and Physical Therapy, (without the year)).

Тому розвиток фізичної реабілітації супроводжується необхідністю активного обговорення проблем методологічного характеру. Варто зазначити, що першочерговим завданням професійної підготовки здобувача освіти є визначення основних методологічних підходів. «У широкому розумінні методологію тлумачать як систему принципів і способів побудови теоретичної і практичної діяльності, а також як вчення про цю систему. Особливість методологічних принципів полягає у визначенні вихідних наукових позицій, які є загальними для всіх галузей, і одночасно теорію наукового пізнання у конкретній галузі науки» (Енциклопедія освіти, 2008: с. 498).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній науково-педагогічній літературі окремі аспекти професійної підготовки медиків до фізичної реабілітації розглянуто в роботах В. Зюзін, Т. Зінченко (Професійна підготовка фахівців фізичної реабілітації у сучасних умовах освіти, 2022), Х. Левандовської (формування професійної компетентності у студентів-медиків в умовах дистанційного навчання, 2022), О. Сілкової (підготовка майбутнього лікаря до професійного саморозвитку в освітньому процесі закладу вищої медичної освіти 2020), Р. Слухенської (комплекс заходів щодо фізичної реабілітації військовослужбовців, 2023). Педагогічні умови розвитку професійної спрямованості студентів-медиків наведені в напрацюваннях С. Тихолаз, формування емпатійної культури – І. Кузнецової.

Мета статті полягає у проведенні контент-аналізу можливих напрямів професійної підготовки медичних фахівців в аспекті фізичної реабілітації.

Відповідно до мети поставлено наступне **завдання**: окреслити визначальні методологічні підходи в професійній підготовці медиків-реабілітологів.

Виклад основного матеріалу. Підготовка медичних фахівців спеціальностей 223 «Медсестринство», 222 «Медицина» та 227 «Терапія та реабілітація» взаємопов'язані між собою, адже вони передбачають підготовку високо кваліфікованих спеціалістів, які мають достатній потенціал, щоби розв'язувати проблеми й задовольняти потреби окремих людей та суспільства, котрі виникають у зв'язку зі змінами здоров'я. Поєднання таких спеціалістів в мультидисциплінарну команду має пришвидшити повернення пацієнтів/клієнтів до комфортного життя. Адже мультидисциплінарна реабілітаційна команда – це організаційно оформлена, функціонально виокремлена група фахівців із реабілітації, які об'єднані спільними метою та завданнями реабілітації і надають належну допомогу високого та середнього обсягу в стаціонарних й амбулаторних закладах у гострому, після гострому та довготривалому реабілітаційних періодах (Про затвердження Порядку організації надання реабілітаційної допомоги на реабілітаційних маршрутах, 2022). За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я більше 1 млрд людей у світі потребують реабілітації. Станом на кінець 2022 року в Україні налічувалося близько 2,7 млн осіб із інвалідністю. Проведений аналіз динаміки захворювання населення в Україні на онкологічні захворювання, заражених вірусом SARS-CoV-2, потерпілих від наслідків російських військових дій спонукає до висновку, що кількість таких осіб збільшуватиметься і надалі й вони потребуватимуть якісної фізичної реабілітації.

На сьогодні система реабілітаційної медицини є досить фрагментарною, в ній недостатньо застосовується мультидисциплінарний підхід. Проте вчасно надана допомога попереджає виникнення у людини обмежень, що призводять до інвалідності, сприяє максимально можливому відновленню функцій організму й адаптації до активного життя.

Нормативна база щодо надання послуг у сфері реабілітації наразі відсутня, вона перебуває лише у стадії розробки. Так, у 2020 році було ухвалено Закон України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» (Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я, 2022). На виконання цього закону в 2022 році МОЗ України видало наказ «Про затвердження Порядку організації надання реабілітаційної допомоги на реабілітаційних маршрутах» (Про затвердження Порядку організації надання реабілітаційної допомоги на реабілітаційних маршрутах, 2022).

Успішна професійна реабілітація передбачає поряд зі створенням відповідних передумов із боку суспільства також готовність й потерпілого до реабілітації. Результативність професійної реабілітації перебуває у залежності від бажання реабілітанта до процесу відновлення і можливості подальшої активної діяльності.

Міністерством охорони здоров'я України розроблена Концепція реформування медико-соціальної експертизи, котра змінює ставлення до інвалідності. Пацієнти/клієнти мають отримувати послуги з медичної реабілітації починаючи з моменту виникнення проблеми зі здоров'ям до максимально можливого рівня відновлення функціонування їх органів або систем органів, а не лише після установа статусу інвалідності. Важливе значення має запровадження системи оцінки життєдіяльності та здоров'я за МКФ (міжнародною класифікацією функціонування) на всіх рівнях надання медичної допомоги. Мультидисциплінарна реабілітаційна команда разом із пацієнтом повинна сформувавши реабілітаційну мету та необхідний обсяг утручань, а вже після проходження курсу повинна здійснити оцінювання їх ефективності. Концепція передбачає запровадження диференційованого восьмирівневого підходу до встановлення груп інвалідності залежно від рівня функціонування. Формування ранньої та комплексної системи реабілітаційної медицини, запровадження командної роботи фахівців різних напрямів сприятиме тому що пацієнти/клієнти матимуть змогу швидше адаптуватися до нових умов життя.

Нам імпонує мультидисциплінарний підхід при проведенні реабілітації військовослужбовців та цивільного населення, бо саме він надає змогу найбільш цілісно розв'язувати комплекс медичних, соціальних, психологічних, педагогічних і юридичних проблем. Він базується на командній співпраці соціальних працівників, медиків, психологів, волонтерів тощо. Це відповідає принципам «кейс-менеджменту» (кейс-випадок, проблемна ситуація, яка порушує стабільність у життєвому устрої людини й призводить до погіршення стану її здоров'я), а саме належним чином організованим процесом забезпечення усіх потреб людини доступом до відповідних послуг (Recommendations of the European Association for Palliative Care (EAPC), 2013).

Професійну підготовку фахівця фізичної реабілітації Л. Сущенко визначає у якості процесу, який «відображає науково й методично обґрунтовані заходи вищих навчальних закладів, спрямованих на формування протягом певного терміну навчання рівня професійної компетентності особистості, достатнього для проведення фізичної реабілітації різних верств населення регіону й успішної праці в лікувально-профілактичних закладах з урахуванням сучасних вимог ринку праці» (Сущенко Л. П., 2007: с. 277-278).

Ураховуючи вимоги сьогодення щодо підготовки медичного працівника, першочерговим завданням є визначення методологічних підходів у професійній підготовці студентів-медиків в аспекті фізичної реабілітації.

Першим методологічним підходом нашого дослідження безперечно став компетентісний, оскільки він орієнтує викладацьку діяльність у закладах вищої медичної освіти на формування фахових компетенцій студентів-медиків як передумову розв'язання професійних функцій майбутніх фахівців означеного профілю. На сьогодні компетентісний підхід до організації системи вищої медичної освіти є найбільш перспективним.

Підвищенню якості підготовки фахівців галузі знань «Охорона здоров'я» сприяє посиленню професійної спрямованості навчання, запровадженню в освітній процес вищого медичного закладу освіти компетентісної орієнтованої моделі навчання. Компетентісний підхід у системі підготовки майбутніх медичних фахівців потребує засвоєння визначених освітніми стандартами інтегральних, загальних та спеціальних (фахових) компетентностей щодо спроможності практично діяти, приймати ефективні рішення, розуміти етіологію, патогенез та саногенез в умовах прогресуючої та мультисистемної патології у контексті практичної реабілітації. Окрім того, фахівець окресленої галузі має розуміти, вміти трактувати медичну інформацію при здійсненні терапевтичного втручання і застосовувати набуті навички безперервної самоосвіти та рефлексії.

В останні декілька років компетентісний підхід, під яким розуміється метод моделювання й опису результатів освіти у вигляді ознак практичної готовності людини до діяльності, віднаходить усе більш широке поширення у педагогічній теорії і практиці (Підлипня І. Ю., 2015: с. 8). В Україні цей процес є цілком закономірним та відповідає змінам, що відбуваються в інших

прогресивних країнах. Важливим шляхом модернізації освіти на сьогодні є оновлення змісту освіти та технологій навчання, узгодження їх із сучасними потребами, а саме: орієнтація навчальних програм на компетентнісний підхід та створення ефективних механізмів його запровадження, оновлення змісту навчання, створення нових освітньо-професійних програм, оновлення навчально-методичних комплексів (Пометун О. І., 2004). Саме тому при створенні освітніх професійних програм у Черкаській медичній академії увага зацентрована на компетентнісному підході при викладанні освітніх компонентів, що полягає у підготовці висококваліфікованих фахівців, спроможних розв'язувати практичні проблеми, що пов'язані з порушеннями функцій органів та систем із застосуванням методів медико-біологічних, соціальних, психолого-педагогічних наук (реабілітація після військових травм, протезування суглобів і кінцівок, проведені кардіологічних операцій, опіків тощо).

Особливості освітньої професійної програми з фізичної реабілітації полягають у тому, що вона розроблена з урахуванням динаміки регіональних, державних, міжнародних аспектів сучасної реабілітаційної медицини та передбачає формування професійних компетентностей майбутніх медиків шляхом поєднання теоретичної та практичної підготовки, враховує потреби галузі охорони здоров'я в умовах складних викликів.

Освітня програма передбачає підготовку конкурентоспроможних фахівців на підґрунті органічної єдності студентоцентрованого навчання, розвитку професійних навичок та креативності; велику кількість годин практичної підготовки, розвиток у здобувачів вищої освіти соціальних навичок; залучення фахівців практичної сфери, викладачів із відповідною фаховою підготовкою.

Такий підхід дозволить майбутнім магістрам лікарям, фізичним терапевтам та медичним сестрам адекватно враховувати не лише реабілітаційні, а й соціальні потреби населення.

Компоненти програми складено таким чином, щоб у здобувачів освіти була можливість оволодіти програмними результатами повним обсягом: бути готовими сприяти збереженню свого та громадського здоров'я шляхом проведення індивідуальних та групових бесід із пацієнтами та членами їхніх родин; досконало володіти українською мовою та спілкуватися і розуміти іноземну мову в професійному середовищі; застосовувати гаджети у професійній діяльності; проводити моніторинг вітчизняних та закордонних інформаційних джерел на наявність новітніх методів і технологій; упроваджувати в практичну діяльність теоретичні знання із медичних, біологічних, психофізіологічних напрямків фізичної терапії та ерготерапії; уміти надавати долікарську допомогу при патологічних процесах та невідкладних станах; обирати оптимальні методи та засоби для відновлення і збереження повноцінної життєдіяльності людини; застосовувати сучасну методологію для досліджень організму людини; володіти інформацією про порушення у клієнта/пацієнта у відповідності до Міжнародної класифікації функціонування; відповідати нормативно-правовим вимогам та нормам професійної етики; формувати індивідуальні програми для корекції, реабілітації та відновлення; обирати ефективні та оптимальні засоби і методи для позитивної динаміки процесу.

У процесі реалізації компетентнісного підходу при професійній підготовці студентів-медиків ми вбачаємо необхідність формування медико-психологічної компетентності враховуючи різні фізичні та психологічні стани пацієнтів/клієнтів із якими буде працювати мультидисциплінарна команда з фізичної реабілітації, готовності та здатності медика фахово надавати допомогу й виконувати свої професійні функції відповідно до клінічних протоколів надання медичної допомоги та відпрацювати на практиці нормативний зміст підготовки магістра, сформульований у результатах навчання відповідно до діючого стандарту освіти. Варто зазначити, що на формування особистості впливає безліч факторів (медичних, соціальних). Організація освітнього процесу в закладі медичної освіти передбачає системність соціальних впливів на особистість на кожному з етапів її розвитку.

Наступним методологічним підходом нашого дослідження є системний. Характеристика системного підходу в педагогіці наведена у дослідженнях багатьох науковців. О. Кустовська зауважує: «Методологічна специфіка системного підходу полягає в тому, що метою дослідження

є вивчення закономірностей і механізмів утворення складного об'єкта з певних складових». При цьому особлива увага звертається на різноманіття внутрішніх і зовнішніх зв'язків системи, на процес (процедуру) об'єднання основних понять у єдину теоретичну картину, що надає змогу виявити сутнісні ознаки цілісності системи.

Процес професійної підготовки у вищому медичному закладі освіти можна розглядати як систему, для якої характерні інтегративні зв'язки, цілісність взаємодії науково-педагогічного фахівця та здобувача освіти. До сутнісних ознак поняття «система» (від грец. *systema* – складене з частин, поєднання, складання) варто віднести її цілісність, взаємозалежність комплексу складових елементів, які перебувають у певній ієрархічній підпорядкованості та єдності з довкіллям.

Основним у системному підході є метод системного аналізу, який визначається у якості сукупності методологічних засобів для обґрунтування форм, методів, засобів та результатів щодо складних проблем педагогіки. Системний аналіз віддзеркалює такі аспекти дослідження системи: елементний (зміст компонентів, із яких утворена система); структурний (внутрішня організація системи та способи взаємодії її компонентів); функціональний (функції, що їх здійснює); історичний (шляхи виникнення системи й перспективи її розвитку).

Поняття «система» нерозривно пов'язане з категорією структури. Під поняттям структури системи розуміють сукупність стійких внутрішніх зв'язків досліджуваного об'єкта, що забезпечують його цілісність, упорядкованість і тотожність за різних зовнішніх змін. Коли відома система, то структура розглядається як деякий аспект системи, як єдність її інваріантних властивостей. Отже, структура – це стійке відображення елементів цілісного об'єкта.

У процесі дослідження було враховано думку Н. Гнілуші, що «незважаючи на об'єктивність існування системи, її уявлення носить умовний характер, визначений рівнем нашого знання. У цьому розумінні ми можемо сказати, що система як деяке теоретичне уявлення об'єкта не існує поза людською свідомістю і суспільною практикою, хоча сам об'єкт із його взаємозв'язком складових існує об'єктивно. У зв'язку з цим системні дослідження, замінюючи реальний об'єкт його умовним графічним, словесним описом, можна вважати теоретичним моделюванням (Гнілуша Н. В., 2004: с. 153)».

Для нашого дослідження важливим є те, що розробка моделі формування фахової компетентності медика в аспекті фізичної реабілітації, визначення її головної мети, принципів, складників передбачає створення цілісної системи роботи, елементи якої є взаємопов'язаними. Отже, системний підхід у нашому дослідженні – це утворена з сукупності логічних прийомів, методичних правил і принципів теоретичного дослідження структурно-логічна конструкція, метою якої є формування фахової професійної компетентності медика. Створена в такий спосіб система є віддзеркаленням не лише об'єктивної реальності, але й суб'єктивної діяльності, а уявлення об'єкта як системи є абстрагуванням на рівні теоретичного моделювання.

Висновки. На основі проведеного дослідження встановлено, що серед проаналізованих методологічних підходів компетентнісний та системний є визначальними у професійній підготовці здобувачів освіти закладів вищої медичної освіти. Оскільки, професійна підготовка медичних фахівців у галузі фізичної реабілітації військових осіб, постковідних пацієнтів та паліативних хворих відіграє важливу роль у забезпеченні ефективного та безпечного відновлення їх функціонального стану. Необхідність подальшого дослідження і розвитку методів реабілітації у зазначеній проблематиці є актуальним завданням, розв'язання якого сприятиме покращенню якості життя пацієнтів/клієнтів та сприятиме створенню більш гуманного й ефективного здоров'язбережувального середовища.

Фахову компетентність медика (лікаря, магістра з фізичної терапії та магістра медсестринства) в аспекті фізичної реабілітації доцільно розглядати як високо мотивовану особистість, яка здатна клінічно мислити, володіє уміннями, знаннями та навичками у професійній медичній сфері, здатна ефективно функціонувати в екстрених, нестандартних ситуаціях, брати відповідальність за самостійно прийняті рішення і постійно прагне до професійного розвитку.

Список використаних джерел і літератури

1. Гнілуша Н. В. (2004). Системний підхід в екологічній освіті. *Екологія та ноосферологія*. Т. 15, № 1–2. С. 152–155.
2. Енциклопедія освіти (2008) / ред.: В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер. 1040 с.
3. Підлипня І. Ю. (2015). Реалізація компетентнісного підходу в сучасній освітній парадигмі. *Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки*. № 10. С. 105–110.
4. Пометун О. І. (2004). Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті. Світовий досвід та українські перспективи* / ред. О. В. Овчарук. Київ: К.І.С., 111 с.
5. Про затвердження Порядку організації надання реабілітаційної допомоги на реабілітаційних маршрутах (2022): Наказ МОЗ України від 16.11.2022 № 2083 [редакція від 20.12.2022]. *Верховна Рада України*: офіційний веб сайт URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1516-22#Text> (дата звернення 22.04.2023).
6. Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я (2022): Закон України від 29 липня 2022 р. № 2494-IX [редакція від 19.08.2022]. *Верховна Рада України*: офіційний веб сайт URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text> (дата звернення 22.04.2023).
7. Сущенко Л. П. (2007). Формування мотивації до успішної професійної діяльності майбутніх фахівців із фізичної реабілітації. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. № 6. С. 276–279.
8. Recommendations of the European Association for Palliative Care (EAPC) (2013). For the Development of Undergraduate Curricula in Palliative Medicine At European Medical Schools: Report of the EAPC Steering Group on Medical Education and Training in Palliative Care. 24 p. URL: <http://surl.li/hokuj> (дата звернення 23.04.2023).
9. What are the Differences Between Occupational and Physical Therapy? *East Carolina Rehab and Wellness*: web site. URL: <http://surl.li/hojok> (дата звернення 22.04.2023).

References

1. Hnilusha, N. V. (2004). Systemnyi pidkhd v ekolohichnii osviti [System approach in environmental education]. *Ekolohiya ta noosferolohiya – Ecology and noospherology*, 15(1-2), 152–155 [in Ukrainian].
2. Kremen, V. H. (Ed.). (2008). *Entsyklopediia osvity* [Encyclopedia of education]. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
3. Pidlypniak, I. Yu. (2015). Realizatsiia kompetentnisonoho pidkhdohu v suchasni osvitni paradyhmi [Implementation of the competence approach in the modern educational paradigm]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriya: Pedagogichni nauky – Bulletin of Cherkasy University. Series: Pedagogical sciences*, 10, 105–110 [in Ukrainian].
4. Pometun, O. I. (2004). *Dyskusiia ukrainskykh pedahohiv navkolo pytan zaprovadzhennia kompetentnisonoho pidkhdohu v ukrainskii osviti* [Discussion of Ukrainian teachers on the issue of introducing the competence approach in Ukrainian education]. Competency approach in modern education [World experience and Ukrainian perspectives]. Kyiv: K.I.S. [in Ukrainian].
5. Pro zatverdzhennia Poriadku orhanizatsii nadannia reabilitatsiinoi dopomohy na reabilitatsiinykh marshrutakh: Nakaz MOZ Ukrainy vid 16.11.2022 № 2083. (2022). [On the approval of the Procedure for the organization of rehabilitation assistance on rehabilitation routes: Decree of the Ministry of Health of Ukraine]. *Verkhovna Rada Ukrayiny – Verkhovna Rada of Ukraine*: official website. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1516-22#Text> (date of application 22.04.2023) [in Ukrainian].
6. Pro reabilitatsiiu u sferi okhorony zdorov'ia (2022): Zakon Ukrainy vid 29 lypnia 2022 r. № 2494-IX. (2022). [On rehabilitation in the field of health care: Law of Ukraine dated July 29, 2022 № 2494-IX]. *Verkhovna Rada Ukrayiny – Verkhovna Rada of Ukraine*: official web site. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text> (date of application 22.04.2023) [in Ukrainian].
7. Sushchenko, L. P. (2007). Formuvannia motyvatsii do uspishnoi profesiinoi diialnosti maibutnikh fakhivtsiv iz fizychnoi reabilitatsii [Formation of motivation for successful professional activity of future specialists in physical rehabilitation]. *Pedahohika, psykholohiya ta medyko-biolohichni problemy fizychnoho vykhovannya i sportu – Pedagogics, Psychology, Medical-Biological Problems of Physical Training and Sports*, 6, 276–279. [in Ukrainian].
8. Recommendations of the European Association for Palliative Care (EAPC) (2013). For the Development of Undergraduate Curricula in Palliative Medicine At European Medical Schools: Report of the EAPC Steering Group on Medical Education and Training in Palliative Care. (2013). 24 p. URL: <http://surl.li/hokuj> (date of application 23.04.2023)
9. What are the Differences Between Occupational and Physical Therapy? *East Carolina Rehab and Wellness*: web site. URL: <http://surl.li/hojok> (date of application 22.04.2023)